

לא תתגודדו

בנים אתם לה' אלהיכם, לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת. (דברים יד, א)

הגמ' (יבמות יג, ב) דורשת מכאן "שלא תעשו אגודות אגודות". ונחלקו בגמ' (שם יד, א) אביי סובר דכי אמרינן לא תתגודדו כגון שתי בתי דינים בעיר אחת הללו מורים כדברי ב"ה, והללו מורים כדברי ב"ה, אבל שתי בתי דינים בשתי עיירות לית לן בה, רבא חולק וסובר דכי אמרינן לא תתגודדו כגון ב"ד בעיר אחת פלג מורין כדברי ב"ה ופלג מורין כדברי ב"ה, אבל שתי בתי דינים בעיר אחת לית לן בה.

ונחלקו הראשונים בטעם האיסור, רש"י ועוד ראשונים פירשו משום שלא יהא התורה כשתי תורות, אבל הרמב"ם (עבודה זרה יב, יד) כתב הטעם כדי שלא ירבו מחלוקות, וז"ל ובכלל אזהרה זה, שלא יהיו שני בתי דינים בעיר אחת זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקות גדולות, שנאמר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות.

מנהגים

יש חידוש בדברי הרמב"ם שלא לבד בנוגע לאיסורים יש איסור של לא תתגודדו, אלא גם במנהגים, וכבר הק' עליו שר"ל בגמ' (שם) מחלק בין איסור למנהג, וז"ל הגמ' א"ל אמינא לך אנא איסורא, דאמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן לקיים את ימי הפורים בזמניהם זמנים הרבה תיקנו להם חכמים, ואת אמרת לי מנהגא. ותי' הקרן אורה שר"י ור"ל נחלקו בטעם האיסור, שלפי ר"ל הוא משום ב' תורות, ולכן מחלק בין איסור למנהג, אבל ר"י סובר שהטעם משום מחלוקת, א"כ אין הבדל בין מנהג לאיסור.

מנהגי אבילות בספירה

כידוע יש מנהגים שונים באבילות שנוהגים בימי הספירה, וכתב הרמ"א (או"ח תצג, ג) שבהרבה מקומות נוהגים להסתפר עד ראש חדש אייר, ואותן לא יספרו מל"ג בעומר ואילך. ואותן מקומות שנוהגין להסתפר מל"ג בעומר ואילך, לא יסתפרו כלל אחר פסח עד ל"ג בעומר. ולא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה, משום לא תתגודדו. ותמה עליו הרמ"א (ס"ק ו) מהגמ' שמבואר שבמנהג אין לא תתגודדו, ולפי הנ"ל ניחא שהרמ"א הולך לפי שיטת הרמב"ם שפסק כר"י שהטעם הוא משום מחלוקת ולכן שייך גם במנהגים.

תפילין בחוה"מ

בשו"ת אגרות משה (או"ח ה, כד) נשאל במי שמנהגו לא להניח תפילין בחוה"מ ומתפלל בביהכ"נ שמניחין תפילין, האם עליו להניח תפילין כמותם. והנה במ"ב (סימן ל"א סק"ח) כתב דאין נכון שביהכ"נ אחת קצתם יניחו תפילין וקצתם לא יניחו משום לא תתגודדו, ומי שאין מניח תפילין בחוה"מ שמתפלל בבה"מ שמניחין תפילין יש לו ג"כ להניחן ובלי ברכה, וצבור שנהגו להניח תפילין אין להם לשנות מנהגם.

והעיר עליו הגרמ"פ זצ"ל למה כתב רק שאין נכון, למה אין כאן איסור ממש של לא תתגודדו. וחידש הגרמ"פ דאפשר דמדינא ליכא בזה הלאו, מאחר דאיכא שני בתי דינים, ולרבא (יבמות יד, א) דבשני בתי דינים אפילו בעיר אחת לית לן בה, אפשר דהוא גם בביהכ"נ אחד. עוד כתב דאולי הוא משום דאין הכרח כשאחד מתפלל בלא תפילין דהוא משום שסובר שאין היום חיוב בתפילין, אלא ששכח ליקח עמו התפילין ויניחם בביתו כשיבא מביהכ"נ, ואף שאין זה מצוי אפשר שיזדמן זה. ויהיה נ"מ בין שני הטעמים במקרה הפוך, אם מנהגו להניח תפילין והוא נמצא במקום שלא מניחים תפילין, לפי טעם הראשון מותר לו מעיקר הדין להניח התפילין, אבל לפי הטעם השני יהיה אסור לו להניחם. אבל כתב דלא מסתבר שיתלו הרואין כן, דוודאי יבינו שהוא משום דסובר דבחוה"מ ליכא חיוב להניח תפילין, ולכן משמע יותר דהוא משום דידוע לכו"ע שיש שני הבתי דינים בעולם, שלכן אף במניין אחד ליכא האיסור.

אבל בסוף כתב שמי ששואל איך יעשה לכתחילה כשמוכרח להתפלל בביהכ"נ שמניחין תפילין, ומנהגו מאבותיו ורבתינו הוא שלא להניח, מסתבר אף אחר כל מה שכתב, שיניח תפילין, מאחר שעצם המנהג של אבותינו ורבתינו היה להניח תפילין בדין וודאי, ואף בברכה, ואף אצל רבותינו דספרד אינו מבורר, מאחר שהרבה סוברין דהרי"ף והרמב"ם מחייבין להניח תפילין בחוה"מ.

אבל עיקר היסוד צ"ע א' שהרי הרמב"ם פסק כאביו שאפילו שני בתי דינים בעיר אחת ישנו משום לא תגודדו, א"כ אפילו אם נחשב לשני בתי דין עדיין אסור. אבל הרי"ף ועוד כמה ראשונים פסקו כרבא. ועוד עיקר הסברא צ"ע למה הוי כב' בתי דין, הרי הם בבית כנסת אחד.

כשיש שני שיטות קבועות אין מחלוקת

בגמ' נחלקו אביו ורבא, לפי אביו לא תגודדו לא נאמר בשני בתי דין בשני עיירות, אבל בשני בתי דינים בעיר אחת הללו מורים כב"ש וכו', אסור, ולרבא ב' ב"ד בעיר אחת ג"כ מותר, ורבא הק' על אביו שב"ש וב"ה היו בעיר אחת, א"כ למה אין כאן משום לא תגודדו. ובשו"ת הרדב"ז (ללשונות הרמב"ם הלכות עבודה זרה פרק יב, יד) כתב שלא קשיא ליה לאביו כולי האי, דשאני ב"ש וב"ה כיון שיש בכל כת מהם כמה וכמה בישראל כשתי בתי דינים בשתי עיירות דמי, וכ"ש שכבר היה מחלוקתם מפורסם, ואף על פי שכל כת היה עושה כסברתו, דהכי מסקינן בגמרא לא נמנעו אלו מאלו מפני שחסידיהם גמורים היו והיו מודיעים לחבריהם, שהרי כל מחלוקתם לשם שמים.

וכעין זה הביא בשו"ת יחווה דעת (חלק ד סימן לו) בשם הגאון רבי מרדכי בנט (שו"ת פרשת מרדכי, או"ח סי' ד), בדין תפילין בחול המועד, שאף שבעיר אחת יש ספרדים ואשכנזים, והספרדים נוהגים שלא להניח תפילין בחול המועד, והאשכנזים מניחים תפילין בחול המועד, מכל מקום אין בזה איסור משום לא תגודדו, שיש לומר שאין איסור לא תגודדו נוהג אלא בתחלת המחלוקת, ובבית דין אחד, שיש להם להשוות דעתם יחד, אבל בדבר שנחלקו בו הקדמונים, וכל אחד נוהג כדברי רבותיו, אין בזה משום לא תגודדו, וכל אחד צריך לקיים מנהג אבותיו ואפילו בבית כנסת אחד. וכן כתב בשו"ת שערי דעה (חלק ב, ז), שבמנהגי הספרדים והאשכנזים שמחלוקתם קדומה מימי עולם, לא שייך איסור לא תגודדו. ולפי"ז מיושב דברי המ"ב למה רק כתב שנכון שלא יתפללו ביחד אלו שלובשים תפילין עם אלו שלא לובשים, ולא כתב שאסור מעיקר הדין. אבל לכאורה כל זה דלא כשיטת הרמ"א שכתב לענין אבילות בספירת העומר שבעיר אחת לא ינהגו מנהגים שונים כדי שלא יעברו על לא תגודדו, ושם הרי ידועים מאוד שיש שני מנהגים שונים.

אל ישנה מפני המחלוקת

אבל עדיין יש לדון, שאפילו אם אין כאן משום לא תגודדו, אולי יש כאן משום מה דאיתא במתני' (פסחים ג, ב) ואל ישנה אדם מפני המחלוקת, ולמעשה מי שיתפלל במקום שלא מניחים תפילין והוא יניח, או הפוך יתכן מאוד שיהיה סיבה למריבה, ולכן המנהג בהרבה מקומות שהיכא שיש אנשים שלובשים תפילין בחוה"מ ביחד עם אלה שלא לובשים, שלפחות תפילת שחרית מתפללים בשני חדרים.

שני בתי כנסת

על פי דברי האחרונים הנ"ל יש ליישב למה מותר שיהיה בעיר אחת בית כנסת ספרדי ובית כנסת אשכנזי, הרי לפי הרמב"ם גם בשני בתי דינים בעיר אחד שייך לא תגודדו.

ובשו"ת מהר"ם אלשיך (סי' נט) הביא ראיה מתוס' שהק' על קריאת מגילה של בני הכפרים למה לא הוי משום לא תגודדו, ואם איתא דב' בתי כנסת בעיר א' כשתי עיירות דמו, לישני דהוו מתאספים בעיירות בביה"כ המיוחד להם ליום הכניסה, ולא היו צריכים לדחוק דיום הכניסה הוה בכפר בפני עצמו, ולא שהיו באים לעיר, אלא ודאי דב' ב"כ בעיר א' לאו כשתי עיירות דמו.

וראיתי בהגהת הגר"א יאפהן על הריטב"א (מהדורת מוסד הרב קוק, יבמות יד, א) שרצה לומר שלפי הרשב"א (הובא לקמן) צדקו דברי החולקים על האלשיך, דלדבריו היות והם "מצויינים" ויש להם אכסניא לבד, אין כאן משום לא תגודדו, א"כ ה"ה בשני בתי כנסת. אבל לענ"ד אין דבריו נכונים שהסברא בהרשב"א הוא שהיות והם לעצמן א"כ הוי כאילו הם עדיין בכפר, ולכן הוי כשני ערים, משא"כ שני קבוצות אנשים שגרים בעיר אחת ויש להם מנהגים שונים, אע"פ שיש לכל אחד ביהכ"נ לבד לא נחשב כשני ב"ד בשני ערים. אבל לפי הרדב"ז והרב מרדכי בענעט ניחא שבשני מנהגים קבועים אין כאן משום לא תגודדו.

מנין לבני חו"ל הנמצאים בא"י

הפוסקים דנו האם מותר לבני חו"ל השוהים בא"י לעשות להם מנין נפרד ביו"ט שני של גליות, ויש להסתפק מצד איסור לא תגודדו, ומצד אל ישנה מפני המחלוקת.

מנהגים שונים בקריאת המגילה

והנה הראשונים (יבמות יד, א) דנו למה למסקנת הגמ', מותר לבני הכפרים להקדים קריאת המגילה ליום הכניסה, וקוראים בי"א י"ב י"ג וי"ד, והעיירות קוראים רק בי"ד, ולמה אין כאן משום לא תתגודדו. ותי' בתוס' שמכאן הוכיח רבי חיים כהן שהכפרים קראו המגילה בכפרים ולא בעיר כשיטת רש"י, ולכן הוי שני ב"ד בשני ערים. הרמב"ן והרשב"א תי' שבני הכפרים היו "מצויינים" וניכרים בעיר, ולכן הוי כאילו הם שני ב"ד בשני ערים. והרא"ש תי' דכיון דלא עבדי הכי משום פלוגתא, אלא שהמקום גורם, ואם היה בן מקום זה הולך למקום אחר היה עושה כמותו, לא מיחזי כב' תורות. וכן תי' הריטב"א, דבמגילה לית בה משום אגודות כלל, דלא שייך אגודות ותורה כשתי תורות אלא בדבר של מחלוקת שאין אלו מודים לאלו, אבל בדבר שכולם מודים אלו לאלו ולכל אחד ואחד יש טעם בדבר לעשות כמו שעושה אין בו משום אגודות אגודות, הא למה זה דומה ללולב שניטל במקדש ז' ובמדינה יום אחד, ותקיעת שופר שהיתה במקדש בחצוצרות ובמדינה בלא חצוצרות.

ועי' במ"א (שם) שמביא דברי הרא"ש להלכה, ומדייק מפיצור פסקי הרא"ש שזה התי' נוקט כעיקר, וכתב שה"ה דרך משל שבמדינות פולין נוהגים להתענות ולומר סליחות בכ' בסיון ואם נתקבצו בני פולין ובני מדינה אחרת למקום א' מותרים כל אחד לעשות כמנהגו, ואין בזה משום לא תתגודדו, אבל בדבר שמחולקים בדבר כגון שאלו אוכלין חלב בני רינ"ס, ואלו אין אוכלין אם נתקבצו למקום א' צריכים לעשות מנהג שוה משום ל"ת.

ולפי"ז פשוט שאין שום איסור בעשיית מנין לבני חו"ל בא"י ביו"ט שני מצד לא תתגודדו, דגם כאן כל אחד מודה שהשני עושה מה שמוטל עליו לעשות.

מפני המחלוקת

ידועים הם דברי הב"י בשו"ת אבקת רוכל (סי' כו) שכתב וז"ל ולא עוד אלא שמתקבצים מנין מבני חו"ל העולים לרגל ומתפללים תפילה וקורין בתורה ומפטירין בנביא בברכות תחלה וסוף כמו שעושים ביום טוב שני בחו"ל, **ודבר זה נעשה מימי קדם בפני גדולי עולם ולא פקפק אדם בדבר זה מעולם.** אבל עי"ש שהעיר היאך מתפללים תפלת יום טוב בפרהסיא בא"י, והיכי לא חיישינן להא דתנן "ואל ישנה אדם מפני המחלוקת", ותי' דסבירא להו לגדולי עולם דע"כ לא תני אל ישנה אדם מפני המחלוקת אלא במלאכה ודכוותא דאפשר למיפק מינה חורבה, אבל בתפילה אף אם יתפלל כמנהג מקום שיצא משם לא נפיק מיניה חורבה, וליכא למיחש בה למידי.

אבל ראיתי בשם הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה תפילה טז, טו) שלא מצא חן בעניו המנהג לעשות מנין לבני חו"ל, והטעם מפני המחלוקת. וכתב שבדור שלפנינו לא נהגו לעשות מנין לבני חו"ל. אבל מביאים שם שהיות והמנהג התפשט מאוד לעשות מנינים לבני חו"ל, לא מחזה כנגדם, משום שכבר הורגלו וליתא משום מחלוקת.

זלזול ביו"ט שני

ועי"ש עוד שעל פה אמר דאולי יש מעליותא בזה שעושים מנין ביו"ט שני, שהרי בזמן האחרון יש זלזול גדול ביו"ט שני, ולכן אם יצטרכו להתפלל ביחידות לא ירגישו כ"כ שזה יו"ט, ואתי לזלזולי ביה, אבל אם לפחות יתפללו תפילת יו"ט בצבור ירגישו את קדושת היו"ט ולא יבואו לזלזולי ביה, וזה דבר נפלא מאוד.